

Кыргыз тили жана адабияты боюнча райондук / шаардык олимпиаданын тапшырмалары
(орус класстары үчүн). **2-күн.**

ЖООПТОР

Эскертүү: “Бир гана жооп жазгыла” деп көрсөтүлгөн учурларда бирден көп жооп жазылган болсо, биринчи жооп гана каралат!

- 1. Төмөнкү текстте кайсы сөздөрдөн кийин тыныш белгилери ТУУРА ЭМЕС коюлган (сөздөрдү тексттен кийинки бош жерлерге жазгыла)?**
Эскертүү: Ар бир туура эмес жооп үчүн тийиштүү балл кемитилет!

Даркан – өмүр

Бул үйгө дайыма чын дили менен келген кишиге эшик ачык. Жазуучуга, устат катары, жаштар өксүбөй келип турат. Т.Сыдыкбеков менен жүздөшүү, маектешүү, чыгармачылык окуу – жаштарга дайыма майрам. Анын кыргыз адабиятында өзгөчө чоң мектеби бар. Т.Сыдыкбеков көптөгөн жаштарга илkipат кылып, кол жазмаларын окуду. Далайына ак жол каалап, басмаларга сунуш кылды. Ачык айтып, ак сүйлөп, кемчиликтерин жаш калемгердин бетине айтты. “Мезгил сабактары” деген китебинде жазуучу булар жөнүндө кең-кесири баяндайт.

...Кийинки муун өткөн мезгилди, заманды, тарыхты, адамдарды Т.Сыдыкбеков сыяктуу алдыңкы муундагы жазуучулардын чыгармаларынан окушту, көркөм-эстетикалык асеминен таалим алышты. Акыл-насаатын угуп, чыгармачылыгын үйрөнүштү, өсүштү. Агалардын эки ооз жылуу сөздөрү алардын чыгармачылыгына, жашоосуна демөөр берди. Улуу муундун ийгилигинен да, мүчүлүштүгүнөн да сабак алышты. Ал эми Т.Сыдыкбековдун чыгармачылыктагы эрдиги, көркөм чеберчилиги – кийинки муунга суктанарлык үлгү экендиги талашсыз.

Т.Сыдыкбеков – адабият майданында жеринен жөнөкөй жана татаал чыгармачылык жолду тандап алып, элдик духтун зыйнатында, нугунда жүрүп, ошол элдин ой жүргүзүүсүн, жосунун, тиричилигин көрсөтүүдө аша чаппай, чындыкты чагылдырып, нукура элдик тил менен тамаша-азил аралаштырып, кейипкерлердин кулк-мүнөзүн кашкайта ачып алган, бир калыпта аккан, соолбос булакка окшоп, кесипти тунук сактап келаткан сыр дана, сөз чебери.

Жооп: даркан, жазуучуга, катары, чеберчилиги, аккан, сыр дана

- 2. Жогорку текстте фразеологизмдер барбы? Эгер бар болсо, аларды көрсөтүп, жанына чечмеленишин жазгыла.**

Жооп:

- 1) Ак жол – эч тоскоолу жок, ийгиликтүү сапар жөнүндөгү ой, тилек, каалоо.
- 2) Ачык айтып, ак сүйлөө – болгонун болгондой айтуу.
- 3) Бетке айтуу – эч тартынбай, жалтактабай болгон чындыкты өз көзүнө тике айтуу, тайсалдабай түз айтуу.
- 4) Эки ооз – бир аз, анча-мынча, көп эмес (сөз, кеп ж.б. жөнүндө).
- 5) Аша чабуу – чектен чыгуу, өтө ашыкча кетүү.

3. Жогорку текстте диалектилик сөздөр барбы? Эгер бар болсо, ал сөздөрдү көрсөтүп, жанына адабий тилдеги эквиваленттерин жазгыла.

Жооп: илкипат же илкипат кылуу (*диал.*) – көңүл буруу, ыклас кылуу (*адаб.*)

4. Төмөнкү сөздөргө маанилеш сөздөрдү жогоруда берилген тексттен тапкыла.
Эскертүү: Бирден гана жооп жазгыла!

А) Өрнөк – үлгү

Б) Каарман – кейипкер

В) Кадырлуу – даркан

5. Акыркы абзацтын биринчи сүйлөмүндөгү *жеринен* деген сөздү кайсы сөз менен алмаштырууга болот?
Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

Жооп: башынан

6. Текстте кездешкен төмөнкү сөздөрдүн маанилерин чечмелеп бергиле.

А) Асем – кооз жасалга, келишкен көрүнүш.

Б) Сырдана – ичинде кири жок, арамы жок, бири-бирин жакшы билген.

7. Тексттеги биринчи жана акыркы сүйлөмдөрдөгү *менен* сөздөрүнүн ортосунда кандай айырмачылык бар?

Жооп: Тексттеги биринчи жана акыркы сүйлөмдөрдөгү *менен* сөздөрүнүн ортосунда айырмачылык жок, анткени экөө тең – жандооч.

8. Жогорку тексттен мейкиндик жөндөмөлөрүндө турган 5 (беш) сөздү көрсөтүп бергиле.

Жооп: Окуучу тексттен барыш, жатыш, чыгыш жөндөмөлөрүндө турган сөздөрдү мисал келтириши керек. Мисалы: *үйгө, майданында, ийгилигинен, китебинде, булакка*

9. *Жорук...*

Жогорудагы көп чекиттин ордуна тексттеги кайсы сөздү койсок, кош сөзгө айланат?

Жооп: жосун: жорук-жосун

10. Жогорку текстте атама сүйлөм барбы? Эгер бар болсо, аны көрсөтүп, далилдеп бергиле.

Жооп: Жогорку текстте атама сүйлөм бар: *Даркан өмүр*. Анткени тексттин темаларынын аттары атама сүйлөмдүк милдетти аткарат.

11. Кайсы варианттагы сүйлөмдө асты сызылган сөз туура жазылган?

- (А) Эшектин жүгү жеңил болсо, жатаалаак болот.
- (Б) Ал кыжаалат ишке кыйыктанбайт.
- (В) Жетекчилик уруксаат берсе, эртең иштебейбиз.
- (Г) **Кызым кичинекейинде өтө уялчаак эле.**

12. Бишкек шаарындагы Ж. Бөкөнбаев көчөсүндө жайгашкан №813 дарыкананын эшигинин оң тарабында “Дарыкананын пункту”, ал эми сол тарабында “Аптечный пункт” деп жазылып турат. Кыргызчага туура которулганбы?

Жооп: Б) Жок, анткени “Дарыкананын пункту” деген “Пункт аптеки” дегенди билдирип калат. Кыргызчага “Дарыкана пункту” деп которуу керек.

13. Ар бир тапшырма беш жуп сөздөн турат. Калың шрифт менен жазылган жуп эки сөздүн ортосундагы байланыштын үлгүсүн көрсөтүп турат. Ушул жуптагы сөздөрдүн ортосундагы байланышты аныктап, жооп варианттарынын ичинен дал ошондой байланышта болгон жуп сөздөрдү тандагыла. Тандаган жообуңардагы сөздөрдүн орун-тартиби үлгүдөгү сөздөрдүкүндөй болушу керек.

1) **тездетүү : басаңдатуу**

- (А) шаштыруу : чакыруу
- (Б) өркүндөтүү : өнүктүрүү
- (В) кичирейтүү : чоңойтуу
- (Г) **бакыруу : шыбыроо**

2) **устукандоо : жиликтөө**

- (А) кошуу : көбөйтүү
- (Б) **ажыратуу : бөлүү**
- (В) талдоо : сыпаттоо
- (Г) чакыруу : сыйлоо

14. Ар бир тапшырмада бош калтырылган жерлери бар сүйлөм(дөр) берилген. Төмөнкү төрт жооп вариантынын ичинен сүйлөмдөгү бош жерлерге мааниси жагынан көбүрөөк туура келгенин белгилегиле.

1) Сенин досун ак жүрөк, жылдызы ысык, _____, кыскасы, эң мыкты.

- (А) ак кол
- (Б) жоон көкүрөк
- (В) колу ачык**
- (Г) кош көңүл

2) Эгер көрөрмандар пьесанын бет ачарынан кийин актёрлордун чеберчилиги туурасында жакшы пикир айтышса, анда бул, эң алгач, _____ жетишкендиги болуп саналат.

- (А) сынчынын
- (Б) гримёрдун
- (В) жазуучунун
- (Г) режиссёрдун**